

דף הרחבה למנחה מחוץ לחומות

הראשונים שבנו מחוץ לחומות היו הנוצרים, אשר ניצלו הסכמים, היתרים ותנאים מפליגים לבני מיעוטים דתיים והקימו בעיקר מבני ציבור. סמואל גובאט, הבישוף הפרוטסטנטי של ירושלים, היה הראשון לסמן את היציאה, כאשר כבר ב-1852 הקים את מבנה הציבור הגדול הקרוי עד היום על שמו בהר ציון. הבנייה המוסלמית מחוץ לחומות הייתה בעיקרה למגורים פרטיים. מאפיינייה העיקריים של בנייה זו עומדים ביחס ישיר למעמדו ולאמצעיו של בונה הבית: רובם של המבנים היו בתי אחוזה מפוארים של אנשים אמידים, שנבנו על מגרש גדול וכללו, בדרך כלל, שתי קומות, מרחב פנימי מרווח וחצר-בוסתן רחבה, הצמודה לבית. הליך זה של יציאה מהחומות התאפשר לאנשים אלה בעיקר מסיבות כלכליות. רק לאחר מכן החלה גם יציאה הדרגתית של יהודים.

רוב האוכלוסייה היהודית בתוך החומות הייתה ענייה מאוד ולא יכלה להרשות לעצמה לרכוש אדמות מחוץ לעיר העתיקה. למרות זאת, ברגע שהחלו היהודים לצאת מן החומות, הם הפכו להתיישבות החזקה והמשמעותית ביותר בעיר החדשה. רוב המבנים הראשונים שהוקמו היו מבני מגורים, אם כי היו גם בתי חולים חדשים ובתי ספר ברוח מודרנית יותר. עד סוף המאה ה-19 גדלה ההתיישבות היהודית בעיר ירושלים לכ-70,000 תושבים.

נדבנים ואנשי עסקים תרמו כספים רבים כדי לעזור לעניי העיר לצאת מן התנאים הקשים שאליהם נקלעו ולבנות דירות חדשות עבורם מחוץ לחומות. חלקם עשו זאת מתוך רצון לעזור וחלקם ראו בכך השקעה כלכלית משתלמת. המבנים הראשונים היו מאוד צרים ודלים, ונועדו לתת מענה ראשוני למגורים מחוץ לחומות. הם נבנו בצורת "שכונות חצר", מוקפות בגדר אשר ננעלת בלילה ומאפשרת הגנה על אנשי השכונה. תחילה, על אף שנמצאו עבורם דירות, יהודים רבים חששו לצאת מן העיר העתיקה, היססו לעזוב מקום מוכר, גם אם החיים בו היו קשים. אך לאט ובהדרגה החלו לצאת ובשלב מסוים אף בנו בתים בעצמם מחוץ לעיר הישנה.

השכונה הרשמית הראשונה מחוץ לחומות נקראה "משכנות שאננים", והוקמה בשנת 1855 באמצעות תרומותיו של משה מונטיפיורי, פילנתרופ יהודי-אנגלי. מונטיפיורי רכש שטח אדמה גדול מחוץ לחומות והחליט לבנות עליו שכונה חדשה, אלטרנטיבה ראויה עבור דיירי העיר העתיקה. השכונה הייתה מרווחת ונקייה, היו בה 16 דירות המסודרות בטורים, והוקמו בה שני בתי כנסת, אשכנזי וספרדי. לשכונה היו תנאי כניסה מפורטים וברורים, למשל: חייבים לפנות אשפה פעם ביום, חייבים לנקות את הבית פעם ביום, אין אפשרות להיכנס לשכונה ללא רישיון כניסה, אסור להכניס אורחים לאחר שעות היום.

לאחריה, שכונות נוספות החלו לקום: מחנה ישראל (1865), נחלת שבעה (1869), בית דוד (1873), מאה שערים (1874) וימין משה (1891).

תהליך היציאה מהחומות היה מורכב, משום שהעיר העתיקה הייתה מעין "מקום מוגן". הייתה תחושת ביטחון בהימצאות בין כותלי העיר, לעומת מה שנמצא מחוץ לחומות, שהוא בלתי ידוע ומלא סכנות. התחושה שביציאה לבד, ללא עזרה חיצונית, אל עבר הלא נודע, היא זו שגרמה ליישוב הישן להמתין זמן רב לפני ההסכמה לצאת ולגור מחוץ לעיר העתיקה. ואכן, הראשונים שיצאו נדרשו לאומץ רב ולהקרבה עצמית גדולה.

בנימין זאב הרצל

בנימין זאב (תיאודור) הרצל (1860-1904), דוקטור למשפטים, מחזאי, סופר ועיתונאי, ומעל לכל - חוזה מדינת היהודים. הרצל הקים וקיים "בכוחות עצמו כמעט" את התנועה הציונית, שהביאה כעבור יובל שנים - להקמת מדינת ישראל. הוא היה הראשון שהעלה את ההיבט הלאומי של בעיית היהודים והציע את הפעילות המדינית כאמצעי בלעדי למימוש הציונות. בחייו האישיים לא רווה נחת: נישואיו היו רצופי משברים והוא סבל מבריאות רופפת, אבל בפעילותו הציבורית והציונית נחל הצלחה כבירה, ותוך זמן קצר היה לנציגם הבכיר של יהודי העולם. במסגרת זאת ייסד תשתיות רבות, שסייעו להקמת המדינה, ביניהן גם הקרן הקיימת לישראל, שבראשית דרכה עסקה ברכישת קרקעות עבור יהודים בישראל. את חזון מדינת היהודים הציג הרצל בספרו "מדינת היהודים" (תרנ"ו - 1896) ו"אלט-נוי לנד" (ארץ ישנה-חדשה), שהתפרסם שנתיים לפני מותו. הרצל ביקר בארץ ישראל וכאן נפגש עם הקיסר הגרמני. הוא נפטר חולה ותשוש בגיל 44.

חומה ירוקה - פארק ירושלים - הפארק המטרופוליני הראשון בישראל

ירושלים זכתה להיות העיר הראשונה בישראל שמוקפת בפארקים ירוקים כחלק משיפור איכות החיים בעיר ומתוך דאגה לטבע הסובב אותה. הפארק המטרופוליני מכנס בתוכו גינות ציבוריות, פארקים שכונתיים, שמורות טבע, גנים לאומיים ויערות הסמוכים לכרך. השימוש בפארקים השונים ובמתקניהם אינו מיועד רק לתושבי השכונות הסמוכות לכל אחד מהם אלא נועדו לשמש את כלל תושבי העיר והמבקרים בה.

מסלולי רכיבה על אופניים, ספורטק, תשתיות נופש, גני משחקים גדולים, אתרי פיקניק ושבילי טיול - כל אלה הופכים לחלק מתרבות הפנאי של התושבים בעיר ומשדרגים את איכות החיים. כחלק מתהליך הלמידה ויישום הקמת הפארק נבחן "הסנטרל פארק" בניו יורק כדגם של פארק מטרופוליני. פיתוח השטחים הירוקים משלב חינוך תלמידי בתי הספר שמתנדבים לטפל, לטעת ולטפח את הקיים. כך נולדה הסיסמא: "פארק ירושלים - זה הטבע שלנו".